

5. *Renter av torvlån.* Øket med kr. 100,00 under henvisning til regnskapet for 1928.
6. *Avdrag på gjeld.* Forminsket med kr. 2 000,00 og beløpet forutsettes innbetalt til Hedmark fylke.
7. *Andre og uforutsete utgifter.* Avrunnet og øket med kr. 100,00. De samlede driftsutgifter er forminsket med kr. 1 000,00.

Driftsinntekter:

Salg av torv forminsket med kr. 1 500,00 på grunn av lavere salgspriser.

Det fremgår herav, at der er påregnet et driftsoverskudd stort . . . kr. 5 800,00

Dette beløp fordeles således:

Renter av torvlån	Kr. 3 800,00
Avdrag på gjeld	» 2 000,00
	<u>kr. 5 800,00</u>

MYRUNDE RSØKELSER PÅ FJELLET

Beretning utarbeidet av Det Norske Myrselskaps sekretær.

UNDER henvisning til hvad *Det Norske Myrselskaps formann* allerede har omtalt i «Meddelelse» nr. 4 med overskrift «I Asbjørnsens fotspor» kan herved gis en del opplysninger om de i den forløpne sommer foretatte myrundersøkelser på fjellet med det formål i samarbeide med *Det Norske Skogselskap* å øke forbruket av brentorv på fjellet, for derved å spare vedskogen særlig i vernskogtraktene.

Arbeidet har vært besørget såvel av formannen som sekretæren og torvmesteren. Undersøkelsene har vært foretatt på forskjellige fjellstrekninger, som nærmere omtalt i det efterfølgende.

Til de mange lokalkjente menn, som med stor imøtekommenhet har bistått med planleggelse av og tildels personlig deltagelse i befaringene, sendes herved Det Norske Myrselskaps beste takk.

Fjellstrekninger mellom Hallingdal og Hemsedal.

FRA det punkt i Gol, hvor Hallingdalselven og Hemsil møtes, hever sig nordvestover et forholdsvis flatt og skogbart fjellplatå, med tallrike setrer spredt rundt om i en høide av 900—1000 m.o.h. Enkelte setrer tilhører Gol og Hemsedal, men de fleste Torpe, Leveld og Ål, hvortil der nu fører veier, som kan befares med bil. Melkebiler er allerede begynt daglig å kjøre melken ned til Ål meieri, og antagelig

Brentorv tørkes på fjellrabber. Seter i Ål, Hallingdal.

vil dette fortsette å utvikles, hvorved ystningen mer og mer flyttes ned i dalen, så at brenselsforbruket ved setrene på fjellet derved blir betraktelig forminsknet. Da setrene ligger spredt utover den store fjellvidde, vil det dog inntil videre kun bli et fåtall, som kan nå frem til bilveiene, og derfor trenges der fremdeles meget brensel. Fjellvidden er som nevnt skogbar, hvorfor veden må kjøres frem fra dalsiden eller vernskogen. Hvor der ikke er kjørbær vei, må dette besørgeres på vinterføre.

Utover fjellvidden er der mange myrer, for det meste av liten utstrekning, men inneholder som oftest brenntorvmateriale av god beskaffenhet. Dette blev setereierne for lengst opmerksom på, og allerede for mange år tilbake begynte man å stikke torv som brensel på setrene. Denne torvdrift er etterhvert stadig blitt utvidet og innen kort tid vil torv være det almindelige brensel ved alle setrer på denne fjellvidde. Fremgangsmåten ved torvdriften er noget forskjellig.

I Ål og Leveld, hvor torv har vært benyttet i lengere tid, anvendes flere steder klumpmetoden. Herved stikkes torven i klumper omkring 25 cm. hver vei. Disse klumper trilles op på fastmark, helst nogen høiere liggende fjellrabber, og blir der opdelt i tynne skiver, der oppettes på høikant i siksak for å tørkes. Senere blir torven kuvert og stakket eller innlagt i et av seterens hus, hvor den får ligge til den efterfølgende sommer og blir først da benyttet som brensel. Andre steder oppstikkes tynne torvstykker flatt i myren, hvorefter tørkningen foregår på samme måte. En eldre budeie, som i årenes løp både

Brentorv tørkes på hesjer. Torpe i Hallingdal.

hadde brent ved og torv, påstod, at torven ikke alene var best, men etter hennes mening uundværlig på setrene, fordi glødene stadig holder varmen vedlike, så man slipper å tenne op påny. Dog er det en hovedbetingelse at torven er tørr og hård.

I *Torpe* er man først i de senere år begynt å benytte torv som brensel og her anvendes omtrent utelukkende rajehesjer for torvtørken. Hesjene består av tykke staurer, som er satt ned i myren og i staurerene er der boret huller i passe avstand opover. Igjennem hullene anbringes tverrpinner og over disse legges rajer fra staur til staur. Torvstykkene innlegges enten flatt eller skråttstillet. I siste tilfelle rummer hesjene mer, men der må sørges for, at der blir en smule luftåpning imellem torvstykkene. Når buskaper kommer til seters i løpet av juni følger nogen karer med for å stikke torv, som oplegges i hesjene. I løpet av august, når karene kommer tilfjells for å besørge slåtten på setervollene, er torven såpass tørr, at den kan settes i stakk eller innlegges i skur på seteren. Først neste sommer blev torven benyttet som brensel. I de fleste tilfelle ligger torvtaket i umiddelbar nærhet av seterbuen.

Fjellovergangen Hemsedal—Valdres.

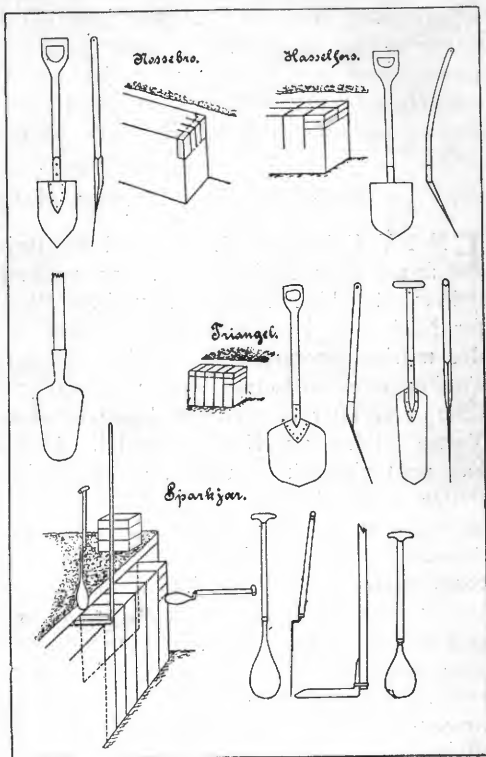
DEN GAMLE POSTVEI over Filefjell passerer ovenfor Hemsedal gjennom *Mørkedalen* i en høide av 900—1000 m. o. h., trang og smal, omgitt av steile og tildels snedekte fjell 300—400 m. høiere enn dalen. I fjellstrekningene sees her og der en del småvokset bjerkeskog med sneskavler rundt om. Her har mange hemsedøler fra gammel tid sine

setrer, og foruten den gamle fjellstue Bjøberg er der også i de senere år bygget et mindre turisthotell. En stor del av det fornødne brensel må kjøres fra skogen nærmere bygden. Også her er der daglig melkebilrute, som ventes å bli av større betydning, når meieriet i Hemsedal, som nu er under bygning, blir ferdig og kommer i drift.

Her som annetsteds finnes myrer av forskjelligartet beskaffenhet. Ved *fjellstuen Bjøberg* har der i tidligere år vært brukt torv i stor utstrekning, men torvdriften er nu nedlagt. Torvtaket lå et kort stykke nedenfor fjellstuen, og ved undersøkelse viste det sig, at torven ikke var god, selv om den til nød var brukbar. Dybden var 1—1,5 m. på sand- eller stenbunn. De øvre lag var sterkt forvitret og selv de underste lag hadde liten sammenheng. Øvrige undersøkte myrer hadde kun en dybde av 25—30 cm.

Ved *Bakkestølene* har man stukket torv i flere år. Torvtaket ligger like ved seterlaget og straks nedenfor hovedveien. Myren har en dybde av 2 m. og mer og inneholder et brenstovmateriale av fortrinlig kvalitet, når undtas i overflaten, hvor torven er ødelagt av frost og forvitret, som almindelig i fjellmyrer. Av setereierne var det særlig *Ole Ødegaard*, som stakk mest torv. Han har på sin seter bl. a. 25 gjeiter og yster all melken. Hele brenselbehovet, som blev anslått til 9 lass torv, blev stukket av 2 mann i løpet av 15 timer. Torven blev delvis stukket på skrå under det øvre ubrukelige torvlag, hvorved de undre lag blev bedre bevart mot frostskaade. Torven reises straks på hoi-kant og blir senere satt i runde kuver av sateform for bedre å motstå vinterværet, idet kuvene blir stående til neste sommer. Herved blir dog ytterkantene av torvstykkene noget forvitret.

Andre steder i Mørkedalen blev der undersøkt myrer, helst sådanne, som ligger langs hovedveien eller umiddelbart ved siden av

Torvspader og torvstikkemetoder.

setrene. Det viste sig, at der fantes brukbare brentorvmyrer, og flere setereiere har til hensikt å sette igang torvdrift neste sommer. Ved en større seter hadde man 58 gjeiter og all melken blev ystet. Det almindelige brennelsforbruk i en enkelt seter er 3 å 4 favner ved til en pris av 20 kr. pr. favn. Brentorv vil kunne tilberedes billigere.

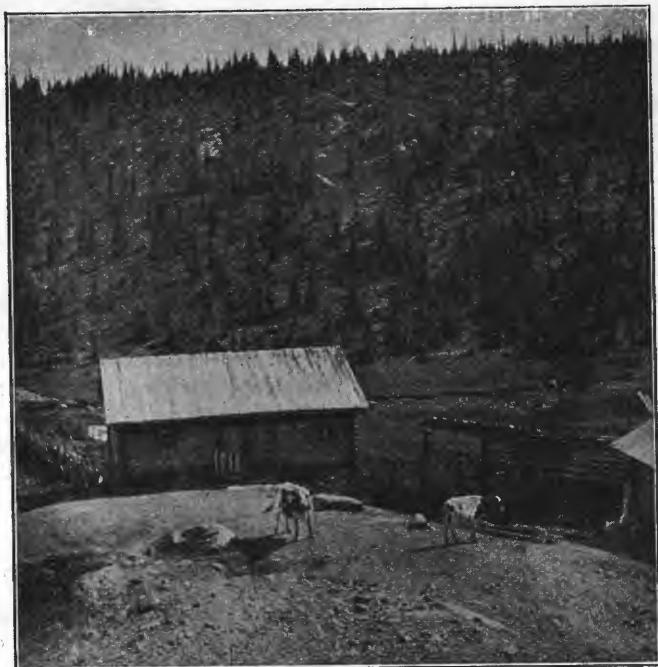
Fjellstrekninger mellem Hallingdal og Valdres.

EN NY GJENNEMGANGSVEI for turisttrafikk blev forleden sommer åpnet over *Tisleia* omkr. 800 m. o. h., idet den gamle, kranglete fjellvei var blitt forbedret, utvidet eller omlagt, så den nu egner sig for bilkjøring. Utover dette vidtstrakte og tildels kuperte område finnes der tallrike setergrender, kanskje tilsammenlagt de største i vårt land. Fra enkelte høidedrag har man utsikt over den ene tett bebyggede setergrend efter den annen. Disse tilhører setereiere fra Gol, Hemsedal, Vestre Slidre og Nordre Aurdal. Med kommunikasjonenes utbedring kan man visstnok gå ut fra, at setermelkens behandling efterhånden blir flyttet ned i dalene og vil derved forminske brennelsforbruket, men samtidig økes turisttrafikken og ikke minst antallet av sommergjester. Allerede nu er der flere store hoteller som Kamben Seter, Oset Seter, Sanderstølen m. fl. for ikke å tale om de mange private hytter og at byfolk leier sig inn på setrene for sommeren. Mange steder kan man se biler stå dekket av en presenning, ferdig til å kjøre sommergjestene med samt sitt bohove tilbake til byen igjen. Dette er ennå en foreteelse i sin vorden, og man kan derfor imøtese en ennå større invasjon av sommergjester, som ønsker å tilbringe sin ferie tilfjells. Dette vil utvilsomt øke brennelsforbruket. Dessuten finnes der også gårdsbruk med fastboende befolkning, sommer og vinter, likesom også enkelte hoteller holdes åpne en del av vinteren.

I de lavere liggende deler av dette fjellområde er der jo ennå adskillig bjerkeskog, som hugges til brensel, men de fleste setrer og hytter ligger over tregrensen og det vil være av stor betydning å få veden erstattet med annet brensel.

Også her finnes mange myrer, hvorav enkelte store, men flest små, og disse siste ofte i umiddelbar nærhet av setrene. Som ellers på fjellet er myrenes beskaffenhet hoist forskjellig, men brukbart brentorvmateriale blev funnet omtrent overalt, hvor myrundersøkelser blev foretatt. Således omkring Skutuset, Einarset, Lauvset, Tunntjern, Skagastøl og Kamben seter m. fl., derimot ikke ved Oset seter. De fleste småmyrer har en dybde av 1—1,5 m. og det mer eller mindre brukbare brentorvlag har en mektighet av 0,5—0,75 m. Det blir således nødvendig å kaste bort en del av det overliggende materiale, men som nevnt i det foregående, er det et overkommelig arbeide, når man innretter sig derefter. De fleste myrer kan lett grøftes.

Ved vestenden av Tisleifjorden ligger *Lykja*, hvor der er 12 midtstore gårdsbruk med fastboende befolkning. Langs Tisleifjorden er

Seter i vernskog.

der en del bjerkeskog, som nyttes til brensel, men ikke alle opsittere har egen vedskog, hvorfor muligheten for brentorvdrift er av interesse. Ved undersøkelse viste det sig, at der finnes flere myrer med brukbart brentorvmateriale til en dybde av 1—2 m. Avgroftningen var dog her vanskelig.

Lenger vestover ligger *Markegårdsliane*, hvor der blev opgitt å være 60 setrer med tilsammen 700—800 kjør og en del gjeiter. Også her er der en del bjerkeskog, men adskillig ved må kjøres fra skogene nærmere bygden. Helt fra Lykja er der bilvei frem til Hemsedal og en daglig bilrute er allerede igang, delvis for melketransport, som vil bli øket, når Hemsedal meieri blir ferdigbygget. Omtrent midt i Markegårdsliane og litt nedenfor kjøreveien har der vært forsøkt torvstikning i en liten myr, som viste sig å være 1,5—2 m. dyp med godt brentorvmateriale i de undre lag. Myren kan lett groftes, men ved den foretatte forsøksstikning var kun tatt torv fra de øvre lag. Der blev også undersøkt andre myrer av tildels ennu bedre beskaffenhet. Således like ved kjøreveien på høiden mellem Lykja og Markegårdsliane, noget vestenfor Hynda seter, ved veiskjellet og Degerneset, mellem kjøreveien og Storevatn m. fl. steder. Under kjøreturen med

melkebilen ned til Hemsedal observertes langs veien flere store mosedekte myrer, som ved leilighet bør undersøkes.

Som et eksempel på, hvorledes bilveier tilfjells kommer istand, kan nevnes, at bilveien mellom Lykja og Hemsedal, en utbedring av den gamle fjellvei, er privat og bekostet av grunneierne i fellesskap under administrasjon av samvirkelaget. For å kunne forrente den kapital, som er nedlagt i veianlegget og vedlikeholde veien, er denne ved veiskjellet og hovedveien bommet, så at ingen private biler kan komme igjennom uten å betale 10 kr. i bompenger. Da der innover fjellet allerede er mange hytter og sommergjester på setrene, blir det mange biler, som må betale bompenger. Bommen stenger kun for halve veibredden, så hest og kjerre uhindret kan passere.

På den her omtalte fjellstrekning er der således et stort brenselforbruk og brukbare brentorvmyrer, men brentorvdrift er ennå lite kjent. Myrselskapet har satt sig i forbindelse med fler av dem, som har interesse av å få torvdrift istand, og der vil bli sørget for, at torvdrift blir påbegynt neste sommer.

Fjellstrekninger mellom Valdres og Gudbrandsdalen.

HER har myrselskapet i tidligere år foretatt mange myrundersøkelser særlig fra Valdres og østover. Bl. a. i Østre Slidre, hvor der nu, efter hvad der opplyses, benyttes brentorv ved mange setrer.

Fra Nordre Fron og vestover blev der i år foretatt befaringer. Også i dette distrikt er igangsatt melkebiler, såat f. eks. Vinstra ysteri kan være i drift også om sommeren, men mangesteds innover tjelet er setergrendene så små og adkomsten gjennom et så vanskelig terreng, at det ikke kan bli tale om å bygge bilveier for melketransport.

Dette er tilfelle med *Skjedalen*, hvortil fører en kløivvei vestover fra et stykke nordfor Vinstra st. Her ligger omkr. 900 m. o. h. samlet 7 setrer med tilsammen 90 kjoyr og 170 gjeiter. Dessuten er der andre setrer i nærheten. Granen vokser spredt helt op til setergrenden, noget lenger nede tettere og frodigere. Herfra får setrene sitt forholdsvise store brenselbehov dekket. Tidligere har der, hvor granen slutter, vært adskillig bjerkeskog, som nu er forsvunnet på grunn av seterdriften. Kun på de inngjerdede setervoller finnes ennå en og annen forkrøblet bjerke.

Like nedenfor setrene ligger en myr på minst 50 dekar, hvor der for en menneskealder tilbake i tiden har vært stukket en del torv til brensel. Myren viste sig ved undersøkelse å inneholde brentorvmateriale av utmerket beskaffenhet til en dybde av 2 m., men som sedvanlig var det øvre 0,5—0,75 m. myrslag mindre bra, så at det må kastes bort. Myren har tidligere vært delvis grøftet. De fleste setereiere deltok i befaringen og blev enige om å sette igang torvdrift neste år.

Fra Skjedalen over fjellet sydover til *Kvikne* blev undersøkt flere myrer, som inneholdt brukbart brentorvmateriale, og kan utnyttes av de høiest beliggende gårder i Kvikne. Disse ligger i vernskogbeltet med hovedsakelig bjerkeskog. Her observertes en eiendommelig og forhåpentlig enestående foreteelse. Gårdene har et stort gjeitehold, og for å skaffe vinterfôr blir bjerkeskogen lauet eller rettere sagt snau-skåret, og på enkelte strekninger så det nærmest ut, som om bjerkeskogen var utdød.

Ikke langt fra bygden undersøktes en myr på omkr. 10 dekar og som i en dybde av 1—1,25 m. viste sig å inneholde frisk mose godt skikket for torvstrøtilvirkning. Der har tidligere vært optatt strøtorv ved flåhakning eller overflatestikning på myrens sydligste og høieste parti. På fastmarken har der vært hesjer, og et stort falleferdig lagerhus finnes fremdeles. Det er nu meningen å gjenopta driften, idet man først og fremst må avgrøfte myren, hvilket viste sig å være overkommelig. Derefter må strøtorven opstikkes om høsten og tørkes nestfølgende sommer.

Også annetsteds i Kvikne blev foretatt undersøkelser av fjellmyrer. De fleste var lite tjenlige for brentorvdrift, men enkelte steder fantes også her myrer med brukbart brentorvmateriale.

Det var meningen å foreta befaringer av fjellmyrer fra Vågå og Lom sydover mot Jotunheimen, men dette vil kreve adskillig tid og er blitt utsatt til neste år. En stor del av setergrendene ligger her i statsalmenning.

Fjellstrekninger omkring Dovre.

I Lesja og Lesjaskog blev opgitt, at det eneste sted, man kan vente å finne myr, er i *Dalsidens statsalmenning*. Litt vestenfor Dombås st. fører jernbanen over Jora, hvis kilder ligger opimot Snehætta og passerer gjennom et dalføre, hvis nordlige fortsettelse over vannskjellet fører til Aura i Sogn. Her er Dalsidens statsalmenning et avsidesliggende og vilt terreng, der byr på ikke så liten attraksjon for den, som ønsker å være fjernt fra kultur og civilisasjon. I elvene og de mange store og små sjøer finnes fjellørret av den riktige sort. Både Gautsjøen og Aursjøen er landskjent som fiskevann. Når vær og vind en aftenstund er gunstig, redskapene i orden og man kjenner fiskeplassene, kan det bli bra fiskefangst. Trasker man omkring i ulendet, flakser det ene store rypekull efter det annet op like foran føttene på en, og utover høsten skal det ikke være ualmindelig at villrenen beiter omkr. setervollene. Adkomsten er lang og besværlig over fjellet nordover fra Lesja, og kløivveien er mangesteds så bratt og kranglet, at man kan undres på, om det er mulig for hest med full-lastet kløiv å komme frem. Nu utbedres veien slik, at man med tiden skal kunne komme frem også med hjulredskap, men bilvei blir der neppe på lenge. At trafikken her har vært stor op igjennem tidene, derom vidner de

Tømmerstokker sages op til ved. Seter på fjellet.

tallrike inskripsjoner med navn og årstall helt fra århundrer tilbake, som finnes innhugget i kleberstensforekomster, der er spredt rundt om på fjellet, hvor kløivveien fører frem.

I Dalsidens almenning er der mange setrer, som får sitt brensel-forbruk anvist av Statens skogforvaltning eller for samtlige setrer tilsammen 350 lass bjerkeved årlig. En del herav kjøres dog på vinterføre til bygden. Dessuten utvises annethvert år 10 tylfter tørre eller halvtørre furustokker, som dels brukes som ved på setrene, dels kjøres til bygden. En av de største setergrender er Sjongsetrene med 7 seterbuer i drift. En av seterbuene er bygget i 1830 og således snart 100 år gammel. Tilsammen er her 55 kjyr og 17 gjeiter. Skogen nede i dalbunnen langs elven og rundt om de mange sjøer består av forkrøblet bjerk og enkelte gamle værbitte furuer. Herredskogmesteren mente, at bjerkeskogen langsomt fornyes opover dalsidene og påviste flere steder bjerkeplanter i massevis, særlig ovenfor Tandsetrene.

Her vil det være av stor betydning å få istand brentorvdrift og benytte torv som brensel på setrene. Allerede i året 1906 har myrselskapet efter anmodning av skogdirektøren foretatt en befarung av en del av almenningen, særlig omkring Nyseteren, hvor der i tidligere tider har vært stukket en del torv. Denne myr har et areal av omkr. 50 dekar og en dybde av 1—2 m. Gjennomsnittlig kan regnes 1,5 m. godt brentorvmateriale. En gjennomsnittsprøve viste:

Askegehalt i tørt stoff	5,05 %
Brenverdi i vannfritt stoff	5391 kalorier pr. kg.

Brenverdi i vann- og askefritt stoff	5678	kalorier pr. kg.
Egenvekt	0,67	
Sammenholdsgrad	God.	

Enkelte partier inneholdt frisk mosetorv til 0,75 m. dybde og brukbart til torvstrø. En gjennomsnittsprøve viste:

Opsugningsevne i vannfritt stoff	10,1	ganger sin egen vekt
Kvelstoff innhold	0,96	%

En del andre myrer blev samtidig undersøkt.

Da det sommeren 1929 blev oplyst, at der også fantes mange myrer nordover dalen, blev der da foretatt en ny befarng. Det viste sig, at der særlig mellem Flisarvatnet og Sjongsvatnet var myrer av meget god beskaffenhet. Nogen egnet sig for brentorvdrift, hadde en dybde av op til 2 m. med bunnlag sten, sand, leir eller gytje og kan lett grøftes. I myrlaget blev påtruffet tallrike røtter og stubber, som vidnet om fordums skog. Enkelte stubber stakk helt op i dagen. Andre myrer hadde en dybde av 3 m. og mer, hvorav den øverste 1 m. bestod av frisk mose, der må betegnes som meget godt torvstrømateriale. Avgroftning til arbeidsdybde frembyr ingen vanskeligheter. Under moselaget var der tele i august måned, da befarngen blev foretatt.

På disse myrer bør der kunne tilvirkes brentorv til de nedenforliggende Tandesetrer og de ovenforliggende Sjongsetrer foruten til setrer lenger syd eller nord. En del brentorv bør også kunne kjøres til bygden. Dessuten bør der kunne tilvirkes torvstrø, d. v. s. der bør kunne stikkes og tørkes strøtorv, som kan kjøres til bygden på vinterføre og på gårdene rives op til torvstrø.

Omkring vannskjellet mellom Gudbrandsdalslågens og Auras vassdrag finnes store, flate og sumpige strekninger ofte med mer og mindre igjengrodde tjern. Disse myrer ligger høit og utsatt for sterk vind på den store flate, så sneen blåser bort og teledannelsen øker. Dybden var kun 0,5—1 m. med sandblandet gresstorv, som i overflaten var sterkt formullet. Her kan være muligheter for anlegg av kulturbeiter. Ved sydvestenden av Gautsjøen ligger Kvitsetrene og nedenfor disse de store Kvitmyrer, som er av samme slags beskaffenhet. Tallrike elver eller store bekker løper gjennom disse myrer, som til sine tider blir oversvømmet. På de høieste punkter fantes spor av brukbar brentorv i en dybde av 0,75—1,25 m., men enkelte borhull viste, at materialet er sterkt sandblandet.

Ved en ny frentidig befarng av Dalsidens almenning vil det muligens vise sig, at der finnes brukbare myrer andre steder.

I Dovre herred er der stor interesse for å få undersøkt mulighetene for flere myrer skikket til torvstrøtilvirking. Dette blir besørget et annet år.

Fjellstrekninger mellom Gudbrandsdalen og Østerdalene.

EN av de kjente turistveier gjennom Rondane går forbi *Høvringen*, hvor der i nærheten av setrene finnes store høifjellshoteller foruten private hytter. Tilsammenlagt er her i sesongen mer enn hundre sommergjester. Til *Høvringen* er der bilvei fra Sell, men ingen melkebiler kjører ned i bygden, fordi all melken omsettes til sommergjestene. Dessuten blir der kjøpt smør og ost annetsteds fra. Det samme er tilfelle med andre matvarer som kjøtt og fisk, som fjellet omkring *Høvringen* ikke kan produsere i tilstrekkelige mengder.

Setrene ved *Høvringen* ligger 900—1000 m. o. h., og gamle furutrær, hvor man har talt 200-årringer og mer, rekker helt op til tregrensen, ikke langt fra setrene, men her er intet gjeitehold og en del foryngelse kan spores. Skogen er utskiftet og i privat eie. Der hugges en del ved tregrensen. I myrene finnes tallrike trerester og stubber av stor gammel furu. Disse graves op og benyttes som brensel, ikke minst på peisen i hotellene og hyttene. I fordums tid skal der ha vært megen myrmalmfremstilling og rester av blasterplasser finnes fremdeles. Disse har uten tvil bidrat til å ødelegge den høiest liggende skog. *Laurgårdseter* hotell, hvor der i sommermånedene til stadighet er omkring 60 gjester, får sitt brensel fra oprensning av en skog 3—4 km. nærmere dalen. Til hugningen trenges 42 dagsverk, hvortil kommer kjøringen. Der er planer oppe om å anlegge et elektrisitetsverk i elven ved siden av hotellet og benytte elektrisk kokning på kjøkkenet, hvilket man mener skal bli billigere.

I tidligere år har der vært stukket en del torv i en stor myr et stykke nordfor setrene. Dybden er 2 m. og består av mer eller mindre fortorvet gresstorv, således ikke meget anbefalelsesverdig som brensel. Myren er avgrøftet og der er opført en del hesjer, men på grunn av torvens mindre gode kvalitet, er torvdriften blitt nedlagt. En mindre myr i nærheten blev også undersøkt, men viste sig å være av samme beskaffenhet og betydelig grundere.

Sønnenfor *Høvringen* blev undersøkt flere mer og mindre sammenhengende myrer med dybder fra 0,75 til 2 m. Enkelte av disse inneholdt gjennomsnittlig 1,25 m. brukbart brentorvmateriale og kan lett avgrøftes. Myrene er utskiftet, men bør kunne utnyttes av hotellene i fellesskap. Et nedenforliggende dalføre, der gjennomløpes av flere større bekker fra opkommer og hvor der er et tynt sandblandet myrslag, er foreslått utnyttet til fiskedamanlegg for hotellene.

Rett ovenfor *Sellsverket* ligger en fjellbygd *Havna* omkr. 600 m. o. h., som nu har fått veiforbindelse med dalen. Ved tregrensen et stykke høiere op er der en del myrer, hvor der i mange år er stukket torv til bygdens behov, såvelsom til setrene. Disse myrer blev undersøkt og hadde en dybde av 1—2 m. Enkelte høiereliggende partier inneholder brentorvmateriale av god beskaffenhet.

En annen turistvei gjennom Rondane fører fra *Sellsverket* langs *Ula* til *Mysuset*. Den private vei er kjørbær for hjulredskap, men bil-

Brenselbeholdning utenfor seterveggen.

kjøring er forbudt. Det herværende høifjellshotell og de private hytter forbruker kun en del av setermelken. Nogen setereiere transporterer melken med hesteskys til Otta og for øvrig blir der kjernet og ystet på setrene. Høiden 900 m. o. h. tilsiger å spare på skogen, som er utskiftet og i privat eie. Under utskiftningen blev et par myrer bibeholdt som felleseie, idet man antok, at disse inneholdt brentorvmateriale, som kunne komme samtlige setereiere tilgode. Den ene myr ligger kun 500 m. fra Rondane hotell ved Mysusetter og den annen noget fjernere like ved veien til Ronvasbu omkr. 1000 m. o. h. Ved undersøkelse viste det sig, at begge myrer hadde en dybde av 3 m. og mer. Materialet er brentorv av meget god beskaffenhet fra 1 til 3 m., men best for stikning mellom 1 og 2 m. Avgjøfning frembyr ikke store vanskeligheter. I myrene er der mange røtter, som viser, at skogsgrensen har gått betydelig høiere enn nu. Noget lenger nord fantes en liten myrputt med 0,75 m. frisk mosetorv tjenlig for torvstrøtilvirkning.

Sønnenfor Mysusetter ligger Furusjøen og sønnenfor denne igjen flere setergrender med mange setrer, som tilhører gårdbrukere i *Kvam*. Også her blev det ved undersøkelse funnet nogen brukbare brentorvmyrer, selv om der her som annetsteds er mange myrer, der ikke er tjenlige til brentorvdrift. Enkelte setereiere akter å påbegynne brentorvstikning neste sommer.

Østover fjellet fra Vinstra i *Nordre Fron* er der mange setrer, som får sin brenselforsyning fra bjerkeskog omkr. 20 km. lenger øst i

fjellet, men brenselforbruket er forholdsvis ubetydelig, fordi størstedelen av melken kjøres til ysteriet ved Vinstra st. En bil forsynt med store tanker transporterer daglig 2000 l. kumelk og gjeitemelk ned fra fjellet. Gjeiteholdet er sterkt øket i de senere år på grunn av at ysteriet trenger gjeitemelk til fabrikasjon av den gudbrandsdalske fetost, som nu er en eksportartikkel, der krever en ensartet kvalitet.

Under brenselkrisen i året 1917 blev der i nærheten av Nyseter ikke langt fra bygden satt igang et brentorvanlegg med eltemaskin og 3¹/₂ hk. lokomobil. Hensikten var å tilberede brentorv for salg i bygden og til ysteriet. Anlegget, som er et aktieselskap, har vært i drift inntil året 1928, men har senere vært nedlagt på grunn av for høie arbeidsomkostninger og for lave brenselpriser. Myren er fra 1 til 2 m. dyp på sandbund. Øverst er der litt mose og ved 0,5—0,75 m. er materialet delvis ødelagt av frost. Fra 1 til 2 m. er der brukbart brentorvmateriale, best ved bunden. Kun bundlaget egner sig eventuelt for stikning, så her er maskinbearbeidelse på plass, hvorved størstedelen av myrmassen kan utnyttes. Myren er godt avgrøftet og planert som tørkeplass. Der er bygget 2 store og lange torvhus med skråtak og en barakke. Her skulle være betingelser for fortsatt torvdrift, når brenselprisene blir høiere og arbeidsomkostningene rimelige.

Omkr. 11 km. østenfor Ringeby ligger *Venebygd* med Venebygd ysteri. Som brensel anvendes ved, der betales med 28 kr. pr. favn for 80 cm. bjerkeved. Dessuten kjøres der kull fra stasjonen, men transporten er temmelig tung, da veien de første 9 km. har en stigning av 400 m.

Spørsmålet om å forsøke brentorv har vært fremme og efter anmodning blev mulighetene herfor undersøkt. Blandt de mange myrer, som blev befaret, var også Jernholtmyren et stykke sydøst for seterveien ovenfor Trabli seter. Denne myr har antagelig et areal av mer enn 1000 dekar og beskaffenheten er uensartet, som tilfelle er med de fleste myrer på fjellet. I myrens nordre ende var der flere forsenninger, som viste, at myren har underjordisk avløp. Dybden var her 2,5 m. og som sedvanlig fantes det beste brentorvmateriale i de midlere lag. Det vil her være ønskelig å foreta en ny undersøkelse med hensyntagen til eventuell maskintorvdrift.

I setertraktene heromkring har der flere steder tidligere vært stukket litt brentorv til bruk på setrene, men hittil ikke i nogen større utstrekning. Ved mange setrer finnes ikke ved, så denne må kjøres lange veier. Hvor der blev stukket torv blev denne opbevart i store kuver med sterkt heldende sider, så at regnet har lett for å trenge inn i kuven, hvorved iallfall det ytterste torvlag opsmuldres av været og ødelegges. Det hadde vært bedre å anvende overdekkede stakker med loddrette sider og allerbest torvhus.

Der blev undersøkt flere myrer av forskjelligartet beskaffenhet. Enkelte kan være brukbare for brentorvstikning, andre ikke.

Typiske seterildsteder.

Sammendrag.

TILTROSS for at myrundersøkelser på fjellet, med henblikk på brennertorvdrift og for å spare skogen, i en lang rekke av år har inngått som en del av Det Norske Myrselskaps mangesidige virksomhet, kan de i den forløpne sommer foretatte undersøkelser fremdeles kun betraktes som forberedende arbeider.

Erfaringer fra tidligere år har vist, at man må komme tilbake til de samme trakter år efter år, hvis der skal kunne utrettes noget positivt. Det viser sig også, at befaringene må fortsettes mer inngående i de samme distrikter. Der blir derfor meget å utrette i en årrekke fremover både i Hallingdal, Valdres, Gudbrandsdalen og Østerdalene. For Nordre Østerdalens vedkommende har landbruksskolebestyreren lovet å utarbeide en reiseplan for neste sommers befaringer. Dertil kommer de hoveddalfører, hvor der hittil er utrettet litet eller intet, nemlig Numedal, Telemark og Setesdal m. fl.

Undersøkelsene har bekreftet erfaringene fra tidligere år som nevnt i et foredrag på myrselskapets årsmøte 7. mars 1923, hvor uttaltes følgende:

Myrene på fjellet er høist forskjellige likesom nede i dalene, men dette er på fjellet ikke alene avhengig av de myrdannende planters art, også en annen faktor spiller en rolle, nemlig frosten. Enkelte år kan telen sitte i fjellmyren hele sommeren og det bidrar ikke egentlig

til å fremme fortorvningen i de øvre lag. Andre år kan fjellmyren være telefri en tid av sommeren og da fremmes ofte formullingen i overflaten. En typisk fjellmyr er dekket av et tynt moselag, hvor molten trives utmerket, og deri ligger hittil iallfall fjellmyrens største økonomiske betydning. Når på eftersommeren myrflaten er både gul og rød av molter og moltekart kommer bygdens folk i stort følge med amber og spann og plukker med sig alle molter og kart de kan finne. Mangesteds en stor inntektskilde for bygden de år molten slår til. Under dette tynne moselag er der som oftest et tildels telet mull-lag, som sine steder kan ha nokså stor mektighet. Først i de undre lag finner man virkelig kolloidal torv, så at man må skufle bort nokså meget for å komme til selve brentorven. Ofte kan myrene være sterkt opblandet med mineralske bestanddeler, særlig sand, som tilføres under smeltingen og med en høi askegehalt er torven mindre tjenlig som brensel. Der er dog ingen regel uten undtagelse, og efter at man i dagevis har gått i fjellet uten å finne brukbar brentorvmyr, kan man helt uventet komme over brentorvmyrer av utmerket beskaffenhet.

Den billigste torvberedning er torvstikning, men den forutsetter at materialet er av god kvalitet og at myren ligger i umiddelbar nærhet av forbruksstedet. Torvens kvalitet kan visstnok forbedres noget ved maskinbearbeidelse, og torven kan derved transporteres lenger, men samtidig øker tilvirkningsomkostningene. Maskintorv er kostbarere enn stikktorv på selve produksjonsstedet. Der er bygget flere maskintorvanlegg på fjellet, men disses berettigelse beror meget på transportforholdene. Skal man derimot kjøre ved milevis op til setrene, kan man likeså godt kjøre frem torv fra et i forhold til setrene bekvemt beliggende anlegg.

Et problem, som gjentagne ganger har vært overveiet, er å få konstruert en liten brentorvmaskin til seterbruk. Herved skulle man kunne bli istand til å utnytte myrmassen bedre, idet det ikke blir nødvendig å kaste bort så meget. Et lignende forhold har man på Karmøy og Haugesundshalvøen, hvor torvmyrene er litet skikket for stikning, hvorfor der fra lange tider tilbake har vært anvendt små primitive brentorvmaskiner for håndkraft eller hestevandring. Disse maskiner er i sin tid blitt studert av myrselskapets sekretær og har den feil, at der kreves en for stor arbeidsstyrke i forhold til produksjonen.

En premiekonkurranse om konstruksjon av en forbedret liten brentorvmaskin til seterbruk bør nu pany tas under overveielse.

NYE MEDLEMMER

Livsvarig:

Direktør Per Brun, Oslo.

Årsbetalende:

International Skogplantningsmetode, Oslo.

Direktør Johan Norli, Oslo.
